

ლეილა ქველიძე,
ვახტანგ თევდორაძე

რავიათა შესახებ შუა საუკუნეების არაბულ ლიტერატურაში

არაბული პოეზია სათავეს ისლამადელი პერიოდიდან იღებს და მას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს არაბთა ისტორიის ჩამოყალიბებასა და მათი თვითშეგნების ფორმირებაში. არაბული ლიტერატურის ჩვენამდე მოღწეულ ნიმუშებს ვხვდებით V საუკუნის დასასრულიდან, განსაკუთრებით პოეტური ძეგლების სახით და მათი გავრცელების არეალი უპირატესად ნეჯდს, ჰიჯაზსა და არაბეთის ნახევარკუნძულის სამხრეთ რეგიონებს მოიცავს.

მიუხედავად იმისა, რომ არაბებს ჰქონდათ დამწერლობა, ისტორიული ამბებისა და ლიტერატურული ძეგლების ჩაწერის ტრადიცია VII საუკუნემდე არ არსებობდა. მხოლოდ VII საუკუნის II ნახევრიდან იწყება მანამდე არსებული თქმულებებისა და ლიტერატურული ძეგლების ფიქსირება. როგორც აღვნიშნეთ, ეს თქმულებები და ლიტერატურული ძეგლები ვრცელდებოდა და თაობიდან თაობას გადაეცემოდა ზეპირი სახით, ე.წ. “რავიების“, ანუ ზეპირი თქმულების მეშვეობით, რომლებიც ცდილობდნენ მოესმინათ და დაეზეპირებინათ პროზაული და პოეტური ქმნილებები. ასე გრძელდებოდა, დაახლოებით, ორასი წლის მანძილზე, მანამ, სანამ დაიწყებოდა ლექსების ფიქსაცია. ზეპირი გადაცემის დროს ისინი, უდავოა, განიცდიდნენ ცვლილებებს, იკარგებოდა მათში არსებული დიალექტური ფორმები. რიგ შემთხვევებში რავია მასზე უფროსი მისი თანამედროვე პოეტის მოსწავლე იყო, დადიოდა მასთან ერთად, როგორც მისი დეკლამატორი. დროთა განმავლობაში კი რავიის პრივილეგიები გაიზარდა. პოეტთა უმეტესობაც თავდაპირველად დეკლამატორი იყო. მაგალითად ცნობილია, რომ იმრუ ლ-კაისი დეკლამირებას უწევდა აბუ დუად ალ-იადის, ზუჰაირი აუსა იბნ ჰაჯარის, ალ-აშა კი ალ-ჰუსაიბა უბნ ალასის (დ. მონროუ, 1978, გვ. 52).

შეიძლება ითქვას, რომ რავიას პროფესია, უმეტეს შემთხვევაში, უზრუნველყოფდა გადმომცემისათვის სამომავლოდ პოეტობასაც. ყურეშიანთა შორის იყო ჭგუფი დეკლამატორებისა, რომლებიც გამოირჩეოდნენ ლექსთა ცოდნითა და მათი გადმოცემით. მათ რიცხვს მიეკუთვნებიან: მაჰრამა იბნ ნუფლი, ჰუვაიტ იბნ აბდ ალ-აზზა და სხვა.

ისლამის გავრცელების შემდგომ პერიოდშიც არსებობდა დეკლამატორების ერთი ჭგუფი: ჰამად არ-რავი, ჰალიფ ალ-ჰამარი, აბუ ამრ ისაკ იბნ მირარ აშ-შაიბანი და სხვა. რავიებს თავიანთ მენსიერებაში ჰქონდათ ათასობით ლექსი; ისინი ვალდებული იყვნენ სადღესასწაულო დღეებში (შეკრებებზე) მათი დეკლამირება გაეწიათ მსმენელთა წინაშე. არსებობს გადმოცემები ზოგიერთი რავის მენსიერების შესახებ, მაგალითად: ერთ რავიას ერთ-ერთ შეკრებაზე ერთდროულად ორი ათას ცხრაასი ლექსი უთქვამს ზეპირად (ი. ფილშტინსკი, 1977, გვ. 9), მაგრამ ეჭვგარეშეა, რომ გადმომცემისას ის დაუშვებდა შეცდომებს, ან აურევდა ბეითებს ერთმანეთში, ან ერთი პოეტის ლექსებს მიაწერდა

მეორეს, ან რომელიმე გარდაცვლილი დიდი პოეტის ნებისმიერი ლექსის მიიწერდა. აქედან გამომდინარე, ისლამამდელ პოეზიას შეეკმნა დავიწყების ან მოდერნიზების საფრთხე, რამაც განაპირობა კიდევც შუა საუკუნეებში მათი ფიქსაციის აუცილებლობა.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ არაბულ პოეზიაში არსებობდა რავეების რამდენიმე ტიპი:

რავი — პოეტები, ამ ჯგუფში გაერთიანებულია ორი ქვეტიპი: რავეები დამზებირებლები, რომლებიც სულ თან ახლდნენ პოეტებს, როგორც მოსწავლეები და იზებირებდნენ მათ ლექსებს, ზოგჯერ ათასობით ბეითსაც და მეორე ქვეტიპი: რავი გადმომცემები, რომლებიც გადაცემდნენ სხვადასხვა პოეტთა ქმნილებებს (თანამედროვეთა ან წინამორბედთა), უწევდნენ მათ დეკლამირებას. გარკვეული პერიოდის შემდეგ კი ორივე ქვეტიპისაგან რავეები ხდებოდნენ სრულფასოვანი პოეტები. და შეიძლება ითქვას, რომ ამ ქვეტიპების რავის საქმიანობა უზრუნველყოფდა სამომავლოდ პოეტობასაც. პირველი ქვეტიპის მაგალითად შეიძლება მივიჩნიოთ გამოჩენილი პოეტი ზუჰაირ იბნ აბი სულამა, რომელიც იყო რავი და მოსწავლე ავსისა, შემდეგ ზუჰაირი გახდა მასწავლებელი თავისი შვილის ქა'ბასი.

მოსწავლეების უმრავლესობას მასწავლებელთან აკავშირებდათ არა მარტო ლიტერატურული, არამედ სისხლით ნათესაობაც. ცნობილია, რომ ავსი დაქორწინებული იყო ზუჰაირის დედაზე, ქა'ბი კი იყო ამ უკანასკნელის შვილი. არსებობს სხვა ფაქტებიც, მაგალითად ალ-მურაქქიმ უფროსი იყო ბიძა ალ-მურაქქიმ უმცროსისა, რომელიც, თავის მხრივ, იყო ბიძა ტარაფასი. ცნობილი ისლამამდელი პოეტი მუჰალაჰი კი იყო ბიძა იმრუ-კაისის. (ალ-ასადი; 222-224) კულდელინი 6.

ალ-ასადი მეორე ქვეტიპს მიაკუთვნებს რავეებს, რომლებიც VII—VIII საუკუნეების დასაწყისში მოღვაწეობდნენ, გადმოცემდნენ ისლამამდელ პოეზიას და თავადაც სწავლობდნენ პოეტურ ხელოვნებას. გარდა ამისა, ამ ტიპის რავეები აძლევდნენ შეფასებებს ძველ შემოქმედებს, ადარებდნენ ისლამამდელი პოეტების ქმნილებებს ერთმანეთს. VIII-IX საუკუნეების რავეები (რომლებზეც ქვემოთ ვისაუბრებთ) ეყრდნობოდნენ ამ რავეათა გადმოცემებს, განმარტებებს, შედარებებს და მათ დიდ პატივს მიაგებდნენ ისლამამდელი არაბული პოეზიის შენარჩუნებისათვის.

ამგვარად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აღნიშნული რავეები წარმოადგენდნენ შემაკავშირებელ ჯაჭვს ისლამამდელ არაბ პოეტებსა და იმ სწავლულებს შორის, რომლებიც სისტემატიურად ავრცელებდნენ ძველი პოეზიის ნიმუშებს. ამ ქვეტიპში აღსანიშნავია რავეები ათ-თირიშმაჰი, რუბა იბნ ალ-აჯაჯი, რომლებმაც შემოგვიანახეს ისლამამდელი პოეტების ბევრი გამოჩენილი რავი-სწავლულის მოღვაწეობის შეფასება-განმარტებები, რაც გამოიყენებოდა შემდეგი ხანის პოეტების ზურაუმის, ჯარირისა და ალ-ფარაზდაკის ისე არაბი ფოლოლოგების მიერ (ი. ფოლშტინსკი, 1977, გვ. 227-229).

შემდეგი ტიპი — ტომის რავი, რომელსაც მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა და დიდ როლს თამაშობდა ბედუინთა საზოგადოებაში. ისინი დეკლამირებას უწევდნენ საკუთარი ტომის თუ სხვა ტომის პოეტთა ქმნილებებს თავიანთ ტომში. ამიტომ მათ მესხიერებაში იყო უამრავი ლექსი. ამ ტიპის რავეებმა დიდი დანმარება გაუწიეს VIII საუკუნის რავეებს, რომლებიც დადიოდნენ და

აგროვებდნენ ისლამამდელი პოეზიის ნიმუშებს. ასეთი ტიპის რავეები არსებობდნენ, როგორც ისლამამდელ ეპოქაში, ასევე ისლამის გავრცელების შემდგომ პერიოდშიც ვიდრე IX საუკუნემდე.

არსებობდა ტიპი რავისა — პოეტთა რავი. ისინი იღვანენ პოეტების გვერდით (შეიძლება ერთ პოეტს ჰყოლოდა რამდენიმე რავი), დაჰყვებოდნენ ყველგან, იმახსოვრებდნენ მათ ყველა ლექსს და შეკრებებზე სახალხოდ ჰყვებოდნენ, ცდილობდნენ თავიანთი პოეტის ლექსებისათვის რაც შეიძლება კარგი და ყველასათვის მოსაწონი დეკლამირება გაეწიათ. ასეთი რავეები ჰყავდათ ალ-ფარაზდაკს, ჯარირს, ალ-ახვასს, ზუ-რრუმს, ჯამილს. ალ-ასადის აზრით რავეების ასეთი ტიპი ცნობილი და გავრცელებული იყო ისლამამდელ პერიოდშიც, თუმცა იქვე მიუთითებს, რომ წყაროები ამის შესახებ არაფერს გადმოგვცემენ, გამონაკლისია ალ-ა“შა. ისლამის ეპოქაში კი ისინი დიდ სამუშაოს ეწეოდნენ (ი. ფილშტინსკი, 1977, გვ. 237-241).

ასევე ცნობილია რავი “შემსწორებელი, გამსწორებელი”. მათ მოვალეობას შეადგენდა იმ შეცდომების გასწორება, რომელიც თავის დროზე იყო დაშვებული. ძირითადად, ეს იყო ხარვეზები, რომლებიც ჩვეულებრივ, თან სდევდა ლექსების ჩაწერას. ისინი დიდ სამუშაოს ეწეოდნენ თითოეული ბეითის შესასწორებლად და მის გასამართავად. ამ ტიპში ძირითადად არიან ის რავეები, რომლებიც მოღვაწეობდნენ VII ს-ის დასასრულსა და VIII ს-ის დასაწყისში და რომლებმაც შეიტანეს შესწორებები ომაელთა ხანის პოეტთა (ალ-ფარაზდაკი, ალ-ჯარირი, ზუ-რრუმი) ქმნილებებში.

რავი მისტიფიკატორი, ეს არის ტიპი რავეებისა, რომლებიც დაკავებულნი იყვნენ ძველარაბული პოეზიის გაყალბებით სხვადასხვა მიზნებისათვის. ისინი ლექსებში გადმოცემდნენ შორეულ წარსულს, განადიდებდნენ თავიანთ თავს ან ტომს. ლექსების დეკლამირება ხდებოდა ხალიფების წინაშე. ყვებოდნენ თავანთი ტომის საგმირო საქმეებზე, ომებზე, რომლებიც მათ გადაუტანიათ. თავის თავს კი მიაწერდნენ ისეთ საქმეს, რომელიც არ გაუკეთებიათ. რიგ შემთხვევებში აღნიშნული რავეები ქმნიდნენ ლექსებს, რომლებშიც ამტკიცებდნენ ამა თუ იმ პირის მაღალ წარმომავლობას, განადიდებდნენ მის გვარს და დამსახურებას ტომის წინაშე, ყვებოდნენ მის საგმირო თუ სასიყვარულო თავგადასავლებს და ა.შ. აყალბებდნენ ისტორიულ ფაქტებსაც, რომლებიც განსაზღვრავდნენ ტომისა ან ცალკეული პირის ბედს.

ბოლო ტიპი გახლავთ — რავი სწავლულები. მათი ძირითადი ფუნქცია იყო ძველი პოეზიის კრიტიკულად შერჩევა და ფიქსაცია. ისინი ყველა პოეტის ქმნილებას, ცალკეულ ბეითებს მთელი მონდომებითა და დაკვირვებით კითხულობდნენ, უკეთებდნენ კომენტარებს, არ ერიდებოდნენ მათ კრიტიკასაც. არ არის გამორიცხული, რომ მათ ცალკეულ ბეითებში თავიანთი შესწორებებიც კი შეეტანათ. შუა საუკუნეებში მათ “მეცნიერების ხალხი” უწოდეს. ისინი გამოჩნდნენ VIII საუკუნის მეორე მეოთხედიდან და დაიწყეს ძველი ქმნილებების კორექტირება და ფიქსაცია. ამის გამო კი ისინი შეგვიძლია გარკვეულწილად რავი “შემსწორებელსაც” კი დავუკავშიროთ. მათ შორის იყვნენ აბუ ამრ იბნ ალ-ალა და ჰამად არ-რავი, სწორედ მათგან მიიღეს ზემპირი გადმოცემის ტრადიცია ისეთმა ცნობილმა რავეებმა, როგორებიცაა ჰალაფ ალ-აჰმარი, ალ-მუჟადდალა, ალ-ასმა’ი, აბუ უბაიდა, აბუ ამრ აშ-შაიბანი. ყველა მათგანი

სხვადასხვა(ბასრის, ქუფის, მედინის და ბაღდადის) ფილოლოგიურ სკოლას მიეკუთვნებოდნენ.

რავიათა ტიპების განხილვისას თვალსაჩინოა მათ შორის განსხვავებები ტიპოლოგიური თვალსაზრისით. უნდა აღინიშნოს, რომ ხშირად ესა თუ ის რავი თავისთავში აერთიანებს რამდენიმე ტიპს, რაც სავარაუდოდ, ასახავს იმ თავისებურებებს, რომელიც დამახასიათებელი იყო ისლამამდელი არაბული პოეზიის გვიანი პერიოდისათვის.

ამრიგად, ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში - მეხუთე საუკუნიდან მოყოლებული ვიდრე IX საუკუნემდე - ძველი არაბული პოეზია ძირითადად ზეპირმეტყველების საშუალებით ვრცელდებოდა და ამ პროცესში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებდა რავი. ამ ხნის განმავლობაში რავის ფუნქცია გარკვეულწილად იცვლებოდა.

ლიტერატურა

ნ. ფურცელაძე, 1985 - ფურცელაძე ნ., შესავალი სტატია. მულაკები, არაბულიდან თარგმნა, შესავალი სტატია და კომენტარები დაურთო ნ.ფურცელაძემ, თბ., 1985.

აბულ ფარაჟი, 1980 - Абу — ль — Фарадж Ал — Исфакхани. Книга Песен. Перевод Халидова А.Б. Шидфар Б.Я. Москва. 1980.

ი. კრაჩკოვსკი, 1956 - Крачковский И.Ю., Таха хусейн о доисламской поэзии арабов и его критики. // Избранные сочинения. Т.III. Москва — ленинград, 1956.

ი. კრაჩკოვსკი, 1956 — Крачковский И.Ю. Арабская поэзия. // Избранные сочинения. Т.II. Москва — ленинград, 1956.

დ. მონროუ, 1978 - Монроу Д.Т. Устный характер доисламской поэзии. сб. Арабская средниековая культура и литература. Москва. 1978.

ი. ფილშტინსკი, 1977 - Филштинский И.М. Арабская литература в средние века. Словесное искусство арабов в древности и раннем средневековье. Москва. 1977.

ჰანა ალ ფახური, 1959 - Ханна Аль — фахური. История арабской литературы. Москва. 1959.

ა. გიბი, 1929 - Gibb A. R. Studies in Contemporary Arabic literature, III. BSOS, V, 1929

Margoliouth D. S. The Original of Arabic Poetry. JRAS, 1925, 417-449

طه حسين, في الادب الجاهلي, القاهرة 1927

شوقي ضيف, تاريخ الادب العربي, العصر الجاهلي, القاهرة, 1961

جواد علي, 1993 أشهر رواة الشعر, 277-328. المفصل في تاريخ العرب قبل

الاسلام, الجزء التاسع, بغداد

LEILA QVELIDZE, VAXTANG TEVDORADZE**ABOUT “RÂWIYAS” IN THE MEDIEVAL ARABIC LITERATURE**

The development process of Arabic literature begins from pre-Islam period and it has an important place in forming Arabic history and forming their nationality. The creating process of Arabic literature is a product of Arabs and non Arabs, Muslims and non Muslims, people who made their contribution in its development, belonged to different ethnical groups, who “lost” their language, habits, traditions under the influence of Arab conquerors, and joined the universal Arabic world, which is based on one religion.

The poetry of Pre-Islamic period is considered to be the pure Arabic poetry, in the next periods we see the influence of other conquered nations (Persia, Egypt, etc) and their participation in the development of literature.

The tradition of recording the stories of history and literature existed before VII century. Legends and the stories of literature used to spread on number of generations verbally, by so called “râwiyas” e.g. verbal story tellers, who made the special contribution in bringing the Arabic poetry of medieval period to us. They tried to listened the creations of prose and poetry and study them by heart.

Arabic literature accepts the following classification of râwiyas: râwiyas who studied the verses by heart, râwiyas who told the stories, râwiyas of tribes, râwiyas of poets, râwiyas of mystification makers, and râwiyas scholars. Particularly the râwiyas who studied the tests by heart always accompanied the authors, studied their verses and read them on different meetings. Râwiyas who told the text to public, used to tell the works of contemporary and old poets. Râwiyas of tribes went to different meetings, listened, studied and read them in their tribes. Râwiyas of poets used to be next to poets (single poet might have several râwiyas), followed them everywhere, remembered all the works of them and tell them publicly on different occasions. Râwiya mystification makers were busy falsifying the old Arabic poetry according to different aims. The main function of râwiya scholars was critic and fixation of the old Arabic Poetry.

All kinds of râwiyas had their own positions in the audience of beduins of that time and played enormous role in the development of Arabic literature. They did most important job in the whole Arabic peninsula, remembered each verse and read them. Gradually the privileges of râwiyas enlarged. The most of poets were readers originally as well. It can be said that the profession of râwiyas defined the poetic career of a person in the future. While analyzing the types of râwiyas it’s important to mark the topological differences between them. Most often some râwiyas combines several types, which is supposed to express the features, which were characteristic for the late period of pre-Islamic Arabic literature.

Thus, during the long period from V to IX centuries old Arabic poetry primarily was spread verbally, and râwiyas had the significant role in this process. During that time the function of râwiyas was being changed in some ways.